

معرفی و نقد کتاب

نگاهی به کتاب مشاهیر مدفون در حرم رضوی

رجبعلی یحیایی

گروه تراجم و انساب

بنیاد پژوهشهای اسلامی

اشاره: در تفکر اسلام قبور انسانهای مؤمن مورد احترام است و در منابع روایی، مرده مؤمن از همان احترام زنده او برخوردار است و تفاوتی

از این حیث میان زنده و مرده انسان مؤمن نیست. رسول اکرم فرموده است: «قبور مؤمنان و صالحان را زیارت کنید، زیرا شما را به یاد آخرت می‌اندازد.»

از این رو توجه به مزارها و گور اولیا سبب شد بسیاری از بزرگان کتابهایی در مزارشناسی بنویسند. تذکره هزار مزار عیسی بن جنید شیرازی، روضه الاطهار، مزارات تبریز و مزارات کرمان در شمار این کتابها هستند. از آنجا که مشهد مقدس یکی از شهرهایی است که به دلیل وجود حرم حضرت رضا بسیاری از بزرگان پس از سپری شدن زندگی‌شان در این شهر مدفون شده‌اند یا بدن آنها بر حسب وصیتشان از شهرهای دور و نزدیک به این جا انتقال یافته است، جا داشت که کتاب یا کتابهایی در شرح احوال آنان نگاشته شود بنابراین یکی از اولین و عمده‌ترین کارهایی که گروه تراجم و انساب بنیاد پژوهشهای اسلامی در دستور کار قرار داده است تدوین کتاب «مشاهیر مدفون در حرم رضوی» با ویژگیهای زیر است.

جلد اول: مشاهیر مدفون در

حرم رضوی: عالمان دینی

این کتاب که حاصل تلاشی مداوم و چند ساله و در برگیرنده شرح حال حدود ۶۶۰ تن از عالمان دینی در بیش از ۵۰۰ صفحه در قطع وزیری در دست انتشار می‌باشد؛ از یک درآمد، دو بخش، سه پیوست، کتابنامه و فهرست اعلام تشکیل شده است. هسته اصلی کتاب توسط

آقای ابراهیم زنگنه از اعضای گروه جغرافیا و نجوم بنیاد پژوهشهای اسلامی فراهم و با همکاری و ویراستاری علمی آقای غلامرضا جلالی مدیر گروه تراجم و انسب بنیاد تکمیل و آماده چاپ شده است.

درآمد کتاب به خامه حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای علی اکبر الهی خراسانی مدیر عامل بنیاد پژوهشهای اسلامی به مسائلی از قبیل دیدگاه اسلام در باره دفن اموات و آرامگاههای مؤمنان و زیارت آنها، پیشینه مزارشناسی در میان مسلمانان و چرایی دفن بزرگان در جوار ائمه و به ویژه امام هشتم علی بن موسی الرضا(ع) اشاره دارد.

بخش اول که قسمت عمده کتاب را در بر میگیرد به شرح حال ۳۴۰ نفر از عالمان مدفون در حرم رضوی که محل دفن آنها در اماکن مختلف حرم مطهر مشخص بوده اختصاص یافته است.

بخش دوم کتاب با عنوان علمای مدفون در حرم یا دیگر گورگاههای مشهد به زندگی ۱۴۰ تن از دیگر علمای دینی پرداخته که در شهر مشهد در گذشته و مدفون شده‌اند، اما در منابع، به محل دقیق دفن آنها تصریح نگردیده است.

در بخش پیوستها، در پیوست اول زندگی ۸۰ تن از علما که در دیگر گورگاههای مشهد دفن شده‌اند ذکر گردیده و در پیوست دوم اسامی ۱۷۱ تن از علمایی که تهیه شرح حال آنها میسر نشده آمده است. در این قسمت با بهره‌گیری از

سنگ قبرها فقط به ذکر مشخصات، تاریخ فوت و محل دفن آنان در حوزه حرم مطهر اکتفا گردیده است و نویسندگان امیدوارند در چاپهای بعدی با همکاری بازماندگان به شرح زندگی آنان دسترسی پیدا کنند و بر کتاب بیفزایند. پیوست سوم در بردارنده اسناد و تصاویر برخی از علمای مدفون در حرم حضرت رضا(ع) می‌باشد.

در کتابنامه، نام ۱۲۰ عنوان از منابع آمده و اشاره شده که علاوه بر آنها از بسیاری از مجلات و روزنامه‌ها و مصاحبه با افراد مطلع، به ویژه فرزندان و اعضای خانواده‌های مشاهیر مدفون در حرم رضوی برای تدوین کتاب بهره‌گیری شده است.

شایان ذکر است گزیده این کتاب در سال ۱۳۸۱ در قطع پالتویی در ۱۰۰۰۰ نسخه به سفارش مدیریت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی منتشر گردید و در آن شرح حال ۵۷ تن از مشهورترین علما همچون آیات عظام مرتضی آشتیانی، محمد تقی آملی، سید یونس اردبیلی، حسنعلی اصفهانی، سید جواد خامنه‌ای، ملا هاشم خراسانی، عبدالعلی عاملی، هاشم قزوینی، سید محمد هادی میلانی و شهید سید عبدالکریم هاشمی نژاد آمده است.

جلد دوم: مشاهیر مدفون

در حرم رضوی

در این جلد زندگینامه نزدیک به ۶۰۰ تن از سیاستمداران، متولیان و صاحب منصبان حرم

مطهر، شعرا، هنرمندان، خادمان، واقفان، نیکوکاران، اساتید دانشگاه و پدید آورندگان آثار فرهنگی و ... که در حرم به خاک سپرده شده‌اند، خواهد آمد. در تألیف این جلد آقایان رجبعلی یحیایی، رسول سعیدی زاده، محمد جواد هوشیار، اسماعیل رضایی و علی جان سکندری، به سرپرستی غلامرضا جلالی از اردیبهشت ۱۳۸۰ فعالیت دارند و تاکنون بالغ بر ۳۰۰ عنوان از منابع دست اول مطالعه و حدود ۳۰۰۰ فیش گرد آمده و در نگارش آن که مدتی است آغاز شده به شیوه دایرة المعارفی عمل می‌شود. شایان ذکر است به هنگام تدوین به منابع تازه یاب و تکمیلی نیز مراجعه می‌شود و امید است نگارش آن در سال ۱۳۸۲ پایان یابد. در پایان لازم می‌داند اشاره شود که تألیف این گونه کتابها تنها شرح حال نگاری نبوده و نیست و در لابلای شرح حال افراد، اشاره‌هایی بس مهم به حوادث سیاسی، اجتماعی و فرهنگی این مرز و بوم به‌ویژه شهر مقدس مشهد گردیده است؛ چنان که از امتیازات کتاب مشاهیر مدفون در حرم رضوی یکی است که خوانندگان را با چهره‌های فرهنگ‌ساز خراسان در طول قریب به یک هزار سال و گرایشهای علمی و فکری علمای این دیار - که علاوه بر علوم دینی، شامل

حوزه‌هایی مانند تاریخ، داستان‌نویسی، نجوم و ریاضی نیز می‌شده و گستره بیشتری از زمان حاضر دارد - آشنا می‌سازد.

امتیاز دوم کتاب به‌ویژه جلد اول این است که آراسته به بیش از صد تصویر منحصر به فرد می‌باشد که قدمت تاریخی برخی از تصاویر به دوره نهضت تنباکو و مشروطه بازمی‌گردد و جنبه سندی دارد.

سومین ویژگی کتاب در این است که در تدوین آن، افزون بر استفاده از منابع چاپ شده، از مکاتبات و اسناد کتبی اشخاص و مصاحبه با بازماندگان مشاهیر به میزان زیادی استفاده شده و بر این اساس کتاب حاضر می‌تواند در شمار منابع اولیه مطالعات پیرامون خراسان و مشهد مقدس قرار گیرد.

امتیاز دیگر کتاب فهرست جامع اعلام آن است که خوانندگان را به اطلاعات مفیدی در باره مفاخر دینی، سیاسی و اجتماعی و دیگر حوزه‌های فرهنگی همچون نجف، کربلا، سامرا، قم، ری و تهران رهنمون می‌سازد.

در پایان امید می‌رود این کتاب به زودی جایگاه خود را در میان دوستداران تمدن و فرهنگ ایرانی - اسلامی پیدا نماید. ①